

ปัญหาการยอมรับและการบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ

ในคดีแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย¹

จุติภิญญ์ โสคติพันธุ์²

จากการศึกษาปัญหาการยอมรับและการบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ตลอดจนกฎหมายระหว่างประเทศ เช่น อนุสัญญากรุงเฮก และกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาที่ได้บัญญัติในเรื่องหลักเกณฑ์เงื่อนไขรวมถึงข้อยกเว้นกรณีที่ไม่สามารถยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศได้ ทั้งจะเห็นได้ว่าปัจจุบันสังคมนั้นมีความเจริญก้าวหน้าย่อมทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายของสินค้า บริการ การลงทุน ทรัพย์สินและแรงงานอย่างเสรีในระดับประเทศ จึงมีความจำเป็นต้องมีกลไกในการระงับข้อพิพาทที่มีประสิทธิภาพและมีเสถียรภาพเพียงพอ และมีผลบังคับได้อย่างจริงจัง เพื่อลดอุปสรรคต่อการพัฒนาทางการค้าและความร่วมมือระหว่างประเทศในกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งและพาณิชย์ ตลอดจนการกระหน่ำต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ และให้ระบบการระงับข้อพิพาทได้รับการยอมรับและบังคับตามให้อีกประเทศหนึ่งได้โดยง่ายสะดวกรวดเร็ว และเป็นธรรมต่อคู่ความทุกฝ่าย จึงสมควรต้องมีกฎหมายภายในที่เกี่ยวกับการยอมรับและการบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์เพื่อเป็นการขจัดอุปสรรคที่มีอยู่และบรรลุนิติวัตถุประสงค์ของการพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย

ด้วยเหตุที่ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายว่าด้วยการยอมรับและการบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ ประกอบกับภายหลังที่ประเทศไทยเป็นสมาชิกที่ประชุมแห่งกรุงเฮกว่าด้วยกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคลอันมีอนุสัญญาเกี่ยวกับการยอมรับและการบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ทำให้ประเทศไทยต้องตระหนักถึงการจัดทำบทบัญญัติใช้บังคับในเรื่องดังกล่าว อย่างไรก็ตามเมื่อได้ศึกษาค้นคว้าแล้วก็พบปัญหาและอุปสรรคในหลายประเด็นดังนี้

ปัญหาประการแรก คือ อำนาจอธิปไตยในการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ รัฐทุกรัฐมีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเองรัฐอื่นไม่อาจก้าวล่วงได้จึงเกิดปัญหาว่าการที่

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระเรื่อง ปัญหาการยอมรับและการบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์สุขสมัย สุทธิบดี และคณะกรรมการสอบ คือ ศาสตราจารย์พิเศษ ปัญญา สุทธิบดี และ รองศาสตราจารย์ประเทือง ธนียผล

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาเขตบางนา) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ศาลของรัฐหนึ่งยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาของศาลอีกรัฐหนึ่งนั้นเป็นการที่รัฐสูญเสียอำนาจอธิปไตยทางศาลหรือไม่ จากการศึกษาพบว่าหากพิจารณาอำนาจอธิปไตยตามรูปแบบดั้งเดิมย่อมเห็นว่าการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศเป็นการเสียอธิปไตย อย่างไรก็ตามหากยึดตามแนวความคิดสมัยใหม่ที่หลายๆประเทศให้การยอมรับจนกลายเป็นหลักกฎหมายระหว่างประเทศกลับเห็นว่าอำนาจอธิปไตยไม่ได้มีความเคร่งครัดหรือเด็ดขาดเช่นเดิม ทั้งยังมีหลักทางกฎหมายระหว่างประเทศที่ให้การสนับสนุนการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ ไม่ว่าจะเป็น หลักอัยยาศัยไมตรีระหว่างประเทศ และหลักถ้อยทีถ้อยปฏิบัติตอบแทนระหว่างกัน หลักแห่งพันธกรณี หลักความเป็นที่สุดและเสร็จเด็ดขาดของคำพิพากษา

ทำให้เห็นว่า อำนาจอธิปไตยทางศาลสามารถสละได้ในบางกรณี หรือกล่าวได้ว่ารัฐต้องรักษาไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตยซึ่งมีข้อยกเว้นได้ ตัวอย่างเช่น การบังคับตามคำพิพากษาจะขัดต่อนโยบายสาธารณะหรือการที่มีบทลงโทษเกี่ยวข้องกับโทษในทางอาญา ทั้งนี้เพื่อสนองต่อความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนไปและให้ประเทศไทยมีกฎหมายบังคับใช้ที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ดังนั้นประเด็นที่ว่าประเทศไทยควรจัดทำบทบัญญัติเกี่ยวกับการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์หรือไม่นั้น จะเห็นว่าประเทศไทยสมควรอย่างยิ่งที่จะจัดทำบทบัญญัติในเรื่องดังกล่าว

ปัญหาประการที่สอง คือ หลักเกณฑ์ในการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ จากการศึกษาพบว่าในอนุสัญญากรุงเฮก ว่าด้วยข้อตกลงเลือกศาล ค.ศ. 2005 ไม่ได้กำหนดรายละเอียดหรือวางหลักเกณฑ์ไว้อย่างชัดเจนกลับเป็นเพียงให้หลักการไว้อย่างคร่าวๆ โดยเปิดโอกาสให้แต่ละประเทศสมาชิกใช้ประโยชน์ต่อแนวทางการพัฒนาและการตรากฎหมายภายในต่อไป ดังนั้นเมื่อพิจารณาบทกฎหมายภายในของประเทศสหรัฐอเมริกาประกอบหลักกฎหมายระหว่างประเทศในเรื่องดังกล่าวจะสามารถวางเงื่อนไข 3 ประการให้ประเทศไทยใช้ในการจัดทำบทบัญญัติเรื่องการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ได้ ดังนี้

- 1) หลักเรื่องเขตอำนาจศาลโดยกำหนดให้ศาลที่ออกคำพิพากษานั้นต้องมีเขตอำนาจในการพิจารณาพิพากษา ศาลภายหลังจึงสามารถบังคับตามคำพิพากษานั้นได้
- 2) หลักคำพิพากษาดำเนินคดีและถึงที่สุด กำหนดให้คำพิพากษาที่กล่าวอ้างให้บังคับนั้นต้องเป็นคำพิพากษาดำเนินคดีและถึงที่สุดไม่สามารถอุทธรณ์หรือฎีกาได้อีก
- 3) หลักต่างตอบแทน รัฐที่จะยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาของรัฐอื่นได้นั้นต้องมีข้อตกลงร่วมในการที่จะปฏิบัติต่อกัน อันเป็นการตอบแทนระหว่างกันของรัฐภาคี

ปัญหาประการที่สาม คือ ข้อยกเว้นในการยอมรับและการบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ จากการศึกษาพบว่า ข้อยกเว้นในการยอมรับและการบังคับคดีตามคำพิพากษาศาล

ต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ที่ทุกประเทศต่างก็ยอมรับในหลักการนั้นคือ ข้อยกเว้นในเรื่องของการขัดต่อนโยบายสาธารณะหรือความสงบเรียบร้อย (Public Policy) กล่าวคือ หากคำพิพากษาของศาลต่างประเทศใดขัดต่อนโยบายสาธารณะหรือความสงบเรียบร้อยของภูมินั้นย่อมไม่อาจบังคับได้ โดยแต่ละประเทศต่างก็มีข้อจำกัดที่แตกต่างกันออกไปตามเด่นนโยบายของภูมินั้นๆ ส่วนในประเทศไทยนั้นสามารถเทียบเคียงกับคำว่า “ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน”

อย่างไรก็ตามการกำหนดบทนิยามของคำว่า “ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน” นี้ทำได้ยากเนื่องจากคำนี้มีความหมายกว้างเกินไปไม่อาจกำหนดชัดเจนแน่นอนได้ ทั้งยังอาจมีปัญหาในการตีความว่า กรณีใดเข้าข้อยกเว้นที่ไม่อาจใช้หลักการยอมรับและการบังคับตามคำพิพากษาศาลประเทศได้ แม้ว่าประเทศไทยจะเทียบเคียงได้กับหลักนโยบายสาธารณะหรือความสงบเรียบร้อย (Public Policy) ตามพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการฯ แล้วแต่ส่วนรายละเอียดนั้นจะมีความแตกต่างกันออกไป ทำให้ต้องกำหนดหลักเกณฑ์ใช้เฉพาะในเรื่องดังกล่าว นอกจากนี้การตีความของศาลอาจเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมและยุคสมัย ดังนั้นจึงควรเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจเพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นและความเป็นธรรมแก่คดี

การที่ศาลต้องมีอำนาจสำคัญในการพิจารณารวมทั้งตีความบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวกับเรื่องความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนนี้ โดยศาลต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจเฉพาะด้าน ด้วยเหตุนี้ประเทศไทยจึงควรจัดตั้งหน่วยงานพิเศษที่ทำหน้าที่ที่เกี่ยวกับการบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศขึ้น ทั้งต้องกำหนดคุณสมบัติของผู้ปฏิบัติงานให้มีความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายระหว่างประเทศและภาษาต่างประเทศ

ปัญหาสุดท้าย คือ การยอมรับและการบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลสหรัฐอเมริกาในคดีแพ่งและพาณิชย์ของศาลไทย จากศึกษาพบว่า การที่ศาลไทยจะสามารถยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลสหรัฐอเมริกานั้นยังเป็นเรื่องที่ยาก เพราะประเทศสหรัฐฯ ยังไม่เคยมีความตกลงระหว่างประเทศยอมรับเรื่องดังกล่าว ในขณะที่ประเทศไทยเองแม้จะเข้าเป็นสมาชิกของ HCCH แต่กลับยังไม่มีกฎหมายภายในใดบัญญัติรับรองหลักการเลย ทั้งในหลายมลรัฐของสหรัฐฯ ก็ยังไม่มีการบังคับใช้ The Uniform Act เพื่อเป็นแนวทางเดียวกันทั้งประเทศ ทำให้ในหลายมลรัฐจึงยังคงอาศัยหลักการตามแนวคำพิพากษาของศาลที่เคยได้วางไว้เท่านั้น ทั้งยังไม่เคยปรากฏคดีในเรื่องเรื่องนี้ระหว่างประเทศไทยและสหรัฐฯ มาแต่อย่างใด จึงทำให้ยังเป็นข้อสงสัยว่าหากวันใดเกิดข้อพิพาทขึ้นศาลของแต่ละประเทศจะต้องมีคำตัดสินอย่างไร

ดังนั้นเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าว จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาหลักเกณฑ์การยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาของศาลสหรัฐอเมริกา เนื่องจากหลักการพื้นฐานกฎหมายระหว่างประเทศของเรื่องนี้คือ หลักต่างตอบแทน กล่าวคือ ในสหรัฐอเมริกานั้นมีหลักอรรถาธิบายไมตรีระหว่างประเทศ (Comity)

และหลักถ้อยที่ถ้อยปฏิบัติตอบแทนระหว่างกัน (Reciprocity) ส่วนในประเทศไทยก็มีปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาที่สรุปได้ว่า ศาลไทยจะสามารถยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศได้ก็ต่อเมื่อศาลของประเทศนั้นมีข้อตกลงที่จะปฏิบัติร่วมกัน จะเห็นได้ว่าทั้งประเทศสหรัฐฯ และไทยต่างก็มีการยอมรับหลักต่างตอบแทน และในระดับนานาชาติแต่ละประเทศต่างก็ให้ความเคารพซึ่งกันและกัน ด้วยเหตุนี้เพื่อให้เกิดความแน่นอนชัดเจน ประเทศไทยควรให้มีความร่วมมือระหว่างกันเกี่ยวกับหลักการนี้ในระดับประเทศกับสหรัฐอเมริกา โดยมีข้อตกลงร่วมกันเพื่อใช้บังคับในทุกมลรัฐของสหรัฐฯ จะทำให้การยอมรับและการบังคับตามคำพิพากษาศาลสหรัฐฯ มีผลในทางกฎหมายอย่างเป็นรูปธรรม ตลอดจนสามารถบังคับใช้อย่างเป็นเอกภาพเสมอภาคกันอันเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่นักลงทุนต่างชาติ ทั้งนี้ หลักเกณฑ์ต่างๆ ในข้อตกลงก็ต้องอาศัยแนวทางของกฎหมายระหว่างประเทศที่ได้รับการยอมรับ เช่น อนุสัญญาว่าด้วยกรุงเฮกฯ หรือ The Uniform Act

ขณะเดียวกันประเทศไทยก็ควรเร่งบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการยอมรับและการบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ขึ้น โดยต้องมีสาระสำคัญในหลักต่างตอบแทนเพื่อเป็นเครื่องยืนยันให้ประเทศต่างๆ เกิดความมั่นใจว่าหากประเทศใดที่ยอมรับและยึดถือในหลักการเดียวกันศาลไทยก็สามารถยอมรับและการบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ได้ ซึ่งไทยควรจัดทำกฎหมายในรูปแบบของพระราชบัญญัติเพื่อให้เกิดเอกภาพภายในรัฐ ทั้งนี้ไม่ควรบัญญัติกฎหมายโดยการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งถึงแม้ว่าจะเป็นหลักการในเรื่องทั่วไปเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาทางศาลแต่เนื่องจากการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งอาจใช้เวลาในกระบวนการแก้ไขนานกว่าการตราออกเป็นพระราชบัญญัติใหม่ ประกอบกับเรื่องการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศนี้เป็นเรื่องเฉพาะที่ควรจะถูกบัญญัติแยกออกมาต่างหากจากวิธีพิจารณาของศาลปกติ นอกจากนี้ระหว่างที่ยังไม่มีพระราชบัญญัติการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศควรมีการออกแนวปฏิบัติเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติตามในแนวทางเดียวกัน

จากการศึกษาค้นคว้าเรื่องปัญหาการยอมรับและการบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยผู้ศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะ คือ

1. ประเทศไทยควรเร่งจัดทำกฎหมายภายในเกี่ยวกับการยอมรับและการบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ โดยจัดทำในรูปแบบพระราชบัญญัติ เพื่อยอมรับในหลักการของที่ประชุมแห่งกรุงเฮกว่าด้วยกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคลที่ไทยเข้าเป็นสมาชิก และเพื่อยกระดับมาตรฐานกฎหมายระหว่างประเทศของไทยให้เทียบเท่านานาชาติ
2. ระหว่างที่ประเทศไทยยังไม่มีบทบัญญัติเรื่องการยอมรับและการบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ และการจัดทำบทบัญญัตินั้นอาจต้องใช้เวลาจึงควรจัดให้มีแนวปฏิบัติ

เป็นข้อบังคับให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ยึดถือปฏิบัติตามไปพลางก่อน

3. เงื่อนไขในการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ที่จะบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินั้นต้องประกอบไปด้วยหลักเกณฑ์ 3 ประการ คือ หลักเรื่องเขตอำนาจศาล หลักคำพิพากษาเด็ดขาดและถึงที่สุด และหลักต่างตอบแทน โดยพิจารณา The Uniform Act อันเป็นกฎหมายภายในของประเทศสหรัฐอเมริกาประกอบด้วย

4. ประเทศไทยควรจัดให้มีหน่วยงานเฉพาะเกี่ยวกับการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ โดยกำหนดให้ผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ต้องมีความเชี่ยวชาญในกฎหมายระหว่างประเทศทั้งมีความสามารถเข้าใจภาษาต่างประเทศได้ดี เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวถูกต้องและเป็นธรรม

5. ประเทศไทยควรทำความร่วมมือระดับประเทศกับสหรัฐอเมริกาในเรื่องการยอมรับและการบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ โดยมีข้อตกลงร่วมกันเพื่อให้สามารถบังคับใช้ได้อย่างแน่นอนชัดเจน

เอกสารอ้างอิง

ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช. คำอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ 4

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559.

นัทธา โฮล์มควิสต์. ปัญหาในการรับรองและการบังคับตามคำพิพากษาในคดีครอบครัวระหว่างประเทศ ใน เรื่องของอำนาจปกครองบุตรและค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตร [Online]. Available URL:

file:///C:/Users/Admin/Downloads/suvapitchowsiroy,%7D,+%E0%B8%99%E0%B8%B1%E0%B8%97%E0+%7B\$userGroup.pdf, 2563.

สถาบันวิชาการนโยบายกิจการสาธารณะกับธุรกิจและการกำกับดูแล (APaR) มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.

โครงการการยอมรับและการบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ในกลุ่มประเทศอาเซียน [Online]. Available URL: <https://www.led.go.th/articles/pdf/court.pdf>, 2560.

อานนท์ ศรีบุญโรจน์. คำพิพากษาของศาลในกลุ่มประเทศอาเซียนจะมีผลในอีกประเทศหนึ่งหรือไม่?.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556.